

Politikos kontekstas

Lyčių lygybė – tai pamatinis principas, neatsiejama žmogaus teisių dalis ir būtina sąlyga, kad žmogaus teisės būtų įgyvendinamos, kad jomis galėtų naudotis visi asmenys. Vienos deklaracijoje ir veiksmų programoje „Moterų ir mergaičių žmogaus teisės“ apibrėžiamos kaip „neatimama, neatsiejama ir nedaloma visuotinių žmogaus teisių dalis“. Deklaracijoje taip pat raginama į moterų žmogaus teises atsižvelgti visose Jungtinių Tautų veiklos srityse. Be to, moterų žmogaus teisės aptariamose ir nustatomose keliuose tarptautiniuose Europos teisės dokumentuose.

Tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai ir teisės aktai

- Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (angl. CEDAW), kurioje moterų žmogaus teisės apibrėžiamos kaip žmogaus teisės.
- Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija (2007 m.), kuri yra vienintelis ES ratifikuotas tarptautinis žmogaus teisių dokumentas.

Europos Sąjungos žmogaus teisių dokumentai ir teisės aktai

- Europos Sąjungos sutartis, pvz., Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) (2009 m. nauja redakcija), kurioje dar kartą patvirtinamas lygybės principas ir ES įsipareigojimas panaikinti skirtumus, valstybės narės raginamos kovoti su diskriminacija, formuojant ir įgyvendinant politiką.
- ES pagrindinių teisių chartija (2000 m.), kuria stiprinama bendroji ES žmogaus teisių teisinė sistema, įtvirtinamas lyčių lygybės principas ir draudžiama diskriminacija, visiems asmenims garantuojama teisė į veiksmingas koreguojamąsias priemones ir į teisingą bylų nagrinėjimą.
- Europos Sąjungos direktyvos, susijusios su tokiais sritimis, kaip vienodos moterų ir vyrų galimybės ir vienodos požiūris į moteris ir vyrus užimtumo srityje (2006/54/ES), įrodinėjimo našta diskriminacijos dėl lyties bylose (97/80/EB), nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų teisės, „smurto lyties pagrindu“ ir „smurto artimoje aplinkoje“ sampratos (2012/29/ES).
- 2010–2015 m. moterų ir vyrų lygybės strategija, kuria valstybės narės raginamos atsižvelgti į įvairias moterų reikmes (įskaitant tarpusavyje susijusius skirtumus) rengiant teisės aktus ir politiką, ir įtvirtinama

nuostata, kad smurtas prieš moteris – tai žmogaus teisių pažeidimas.

- 2011–2020 m. Europos moterų ir vyrų lygybės paktas, kuriuo valstybės narės raginamos imtis reikiamų veiksmų, kad būtų galima panaikinti diskriminaciją įvairiose socialinio gyvenimo srityse.
- 2010–2020 m. Europos strategija dėl negalios.
- ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.
- 2002 m. liepos 19 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su prekyba žmonėmis.

PVP strateginiai tikslai ir ES rodikliai

- I.1.** Skatinti ir ginti moterų žmogaus teises, visa apimtimi įgyvendinant visus žmogaus teisių dokumentus, ypač Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (angl. CEDAW).
- I.2.** Užtikrinti lygybę ir nediskriminavimą pagal įstatymus ir praktiškai.
- I.3.** Pasiiekti teisinį raštingumą (t. y. suteikti moterims galių sprendžiant teisinius klausimus).

Visos valstybės narės yra ratifikavusios Konvenciją, todėl jos yra teisiškai įpareigosios ją įgyvendinti pagal deramo stropumo principą. Vykdydamos šią prievolę, valstybės narės reguliariai teikia nacionalines ataskaitas apie įgyvendintas priemones Diskriminacijos prieš moteris panaikinimo komitetui (CEDAW komitetui), kuris šias ataskaitas analizuoja ir pateikia konkrečių rekomendacijų. Papildomai prie šių ataskaitų teikiamos ir pilietinės visuomenės organizacijų atitinkamose šalyse rengiamos šešėlinės ataskaitos. Be to, Europos Komisija leidžia metines moterų ir vyrų lygybės vertinimo ataskaitas. Žmogaus teisių sritis pagal PVP stebėsenos procedūrą ES lygmeniu iki šiol dar nėra įvertinta.

Europos lyčių lygybės instituto parengtoje duomenų bazėje „Moterys ir vyrai ES. Faktai ir skaičiai“ pateikiama naujausių duomenų ir informacijos, kuriuos galima rasti interneto adresu: <http://eige.europa.eu/content/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures>.

ES masto duomenimis grindžiami faktai

Teisės aktus dėl kovos su diskriminacija sunku perkelti į nacionalinę teisę ir įgyvendinti

Remiantis Europos Komisijos teisės specialistų tinklo pateiktais duomenimis, lyčių lygybės direktyvos kai kuriais atvejais įgyvendinamos nepakankamai. Pavyzdžiui, įgyvendinti lyčių lygybės principus būna sunku dėl teisės aktų formuluočių, kurios paprastai būna neutralios lyčių atžvilgiu, taip pat dėl teisinėse ir teisminėse institucijose vyraujančių stereotipų. Pažymėtina, kad 2012 m. vidutiniškai vos 22 proc. ES 27 piliečių buvo tos nuomonės, kad jų šalies vyriausybė veiksmingai sprendžia visų formų diskriminacijos problemas.

Struktūrinės ir institucinės kliūtys, trukdančios moterims kreiptis į teismą

Moterims kyla konkrečių struktūrinių ir institucinių kliūčių, kurios trukdo kreiptis į teismą. Šiuos sunkumus galima susieti su teisminių procedūrų išlaidomis. Be to, teismuose ir policijos įstaigose tikriausiai nepakankamai gerai suvokiamas smurtas prieš moteris. Dėl šios priežasties stinga koordinavimo tarp teisminių ir teisėsaugos institucijų, kai atliekamas tyrimas ir renkami įrodymai, smurtą išgyvenusioms moterims neretai tenka iš naujo pasakoti apie patirtus išgyvenimus ir būti pakartotinai tikrinamoms medikų. Tai pailgina teismines procedūras, atsiranda pakartotinė viktimizacija, be to, juntamas visuomenės spaudimas, todėl moterys gali neberorėti pateikti kaltinimų.

Dėl policijos įstaigose ir teismų sistemoje įsivyravusių stereotipų ir nepakankamo atstovavimo moterims gali pablogėti moterų ir vyrų gaunamų paslaugų kokybė, o moterys gali nesikreipti pagalbos. Lyčių stereotipais grindžiamos tradicinės nuostatos ir įsitikinimai gali lemti teismų šališkumą, kuris laikomas viena iš priežasčių, dėl kurių tik nedaugelyje teismo bylų priimamas kaltinamasis nuosprendis ir registruojama mažai prašymų.

Plėtojant duomenis ir tyrimus nacionaliniu ir Europos lygmenimis, būtų galima nustatyti moterų patiriamas kliūtis ir geriau jas įvertinti.

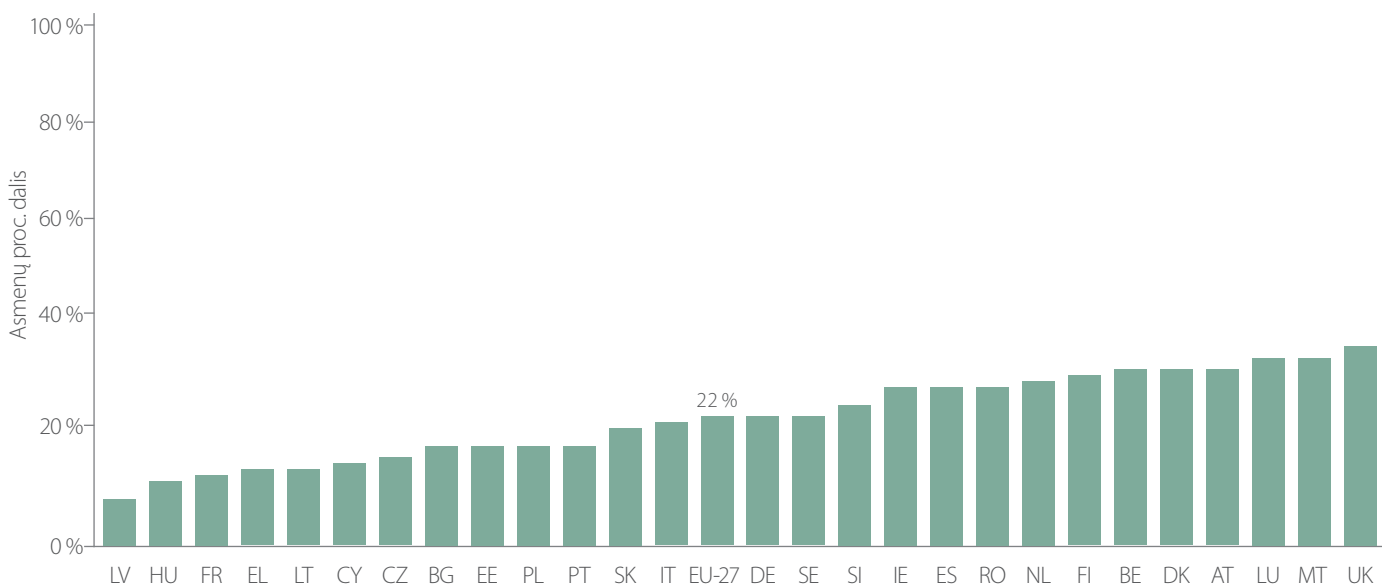
Įvairių grupių moterys, besinaudamos savo teisėmis, patiria skirtingų sunkumų

Moterys nėra vienuotė grupė, o dėl teisinių, institucinių, struktūrinių, socialinių ir ekonominių bei kultūrinių veiksnių naudotis teise kreiptis į teismą joms gali būti dar sunkiau. Todėl moterys gali vienu metu patirti kelių formų diskriminaciją. Remiantis sąveikiniu požiūriu, diskriminacijos, kurią moterys patiria skirtingais pagrindais vienu metu poveikis yra ne paprasta neigiamų patirčių suma, o sandauga, nes visi diskriminacijos atvejai yra vienas nuo kito neatsiejami ir kompleksiniai.

Įvertinti skirtingų diskriminacijos formų sąveiką sunku, ypač jei ji susijusi su lytimi

Skirtingų diskriminacijos formų sąveika (angl. *intersectional discrimination*) – sudėtinga, sunkiai apibrėžiama sąvoka, todėl įvairių valstybių narių teisinėse sistemose ji vertinama skirtingai. Vadovaujantis palyginamumo principu, ES ir nacionalinėje teisėje reikia nustatyti bazinį atvejį, pagal kurį būtų galima įvertinti, ar asmuo

ASMENŲ, MANANČIŲ, KAD JŪ ŠALYJE DEDAMOS PASTANGOS KOVOTI SU VISŲ FORMŲ DISKRIMINACIJA YRA ITIN VEIKSMINGOS, PROCENTINĖ DALIS, 2012 M.

Šaltinis: Specialioji Eurobarometro ataskaita Nr. 393. Diskriminacija ES 2012 m.

diskriminuojamas. Kalbant apie sąveiką, tinkamų palyginimų rasti sunku, todėl galimybės taikyti nediskriminavimo principą praktikoje yra ribotos.

Migrantės (įskaitant pabėgėles, prieglobsčio prašytojas ir asmens dokumentų neturinčias moteris)

Daugumoje valstybių narių teisė laikinai gyventi šalyje suteikiama tada, kai įrodoma, jog yra sudaryta neterminuotoji darbo sutartis. Tačiau migrantės dažnai dirba nereguliuojamuose sektoriuose ir neoficialioje ekonomikoje. Be to, įstatymai dėl gyvenamosios vietos ir įdarbinimo, daugumoje kurių neatsižvelgiama į lyčių aspektą, tebėra susieti su šeimine padėtimi. Į šalį įvažiavusi dirbančio vyro sutuoktinė yra nuolat priklausoma nuo jų santykių tęstinumo, todėl moterims, kurios, pavyzdžiui, patyrė smurtą dėl lyties, itin sunku kreiptis pagalbos į baudžiamosios teisenos sistemą. Pasinaudoti teise kreiptis į teismą ypač sunku asmens dokumentų neturinčioms migrantėms, nes jos gali baimintis būti apkaltintos. Tokia problema kyla būtent nukentėjusiosioms nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos.

Mažumų grupių moteris

Mažumų (pvz., etninėms, lingvistinėms ar religinėms) grupėms priklausančių moterų galimybės kreiptis į teismą yra ribotos, nes joms kyla didesnė skurdo ir socialinės atskirties grėsmė. Vis dėlto valstybėse narėse nesiimama priemonių mažinti etninių mažumų atstovių patiriamus sunkumus ir kliūtis, nors daugumos valstybių narių galimybės išlaikyti savo pensijų ir išmokų sistemas priklauso nuo visų darbo rinkoje dalyvaujančių asmenų.

Naudingos iniciatyvos

Kelios žmogaus teisių organizacijos valstybėse narėse ir visoje ES įgyvendino veiklą, susijusią su moterų žmogaus teisių apsauga ir vienodu požiūriu. Estijos žmogaus teisių centras 2012–2015 m. įgyvendina projektą „Vienodo požiūrio tinklas“, kuriuo siekiama skatinti vienodą požiūrį ir geriau apsaugoti nuo diskriminacijos, stiprinant pilietinės visuomenės organizacijų tinklus ir bendradarbiavimą ir strateginį palaikymą. Danijos žmogaus teisių institutas (angl. DIHR) išleido naują Padėties ataskaitą, kurios tikslas – pristatyti žmogaus teisių aktualijas Danijoje. 2013 m. DIHR Padėties ataskaitoje aptariant prioritetines temas daug dėmesio skiriama lyčių lygybei Danijoje. Be to, DIHR Vienodo požiūrio skyriuje plėtojami metodai, padedantys skatinti vienodą požiūrį ir nediskriminavimą. Buvo parengti keli šios srities priemonių rinkiniai, kaip antai „Įvairovės ratas“, „Įvairovės laboratorija (privačiam sektoriui) ir „Lygybės laboratorija“ (savivaldybėms).

Romų tautybės moteris

Romų tautybės gyventojai – didžiausia ES etninių mažumų grupė, kurią atliktais skaičiavimais sudaro 6 mln. žmonių. Nors politiniu lygmeniu paprastai vartojama sąvoka „romų tautybės gyventojai“, už jos slypi grupės vidinė įvairovė. Romų tautybės moteris patiria ypač didelę marginalizaciją ir diskriminaciją, dėl privačioje sferoje turimų pareigų ir giliai įsitvirtinusių tradicinių vertybių, kuriomis grindžiamas moterų vaidmuo bendruomenėje, jos dažnai būna nelinkusios žengti į viešąją sferą.

Moterys su negalia

Moterys ir mergaitės su negalia sudaro 16 proc. visų ES gyvenančių moterų. Moterys su negalia diskriminuojamos 0,5–10 kartų dažniau nei jos neturinčios.

Lesbietės ir biseksualios moteris bei translyčiai asmenys

Lesbietės ir biseksualios moteris bei translyčiai asmenys dažniau nei homoseksualūs ir biseksualūs vyrai praneša, kad yra diskriminuojami dėl lyties.

Vyresnio amžiaus moteris

Vyresnės nei 65 m. amžiaus moteris vis dar patiria didelę diskriminaciją norėdamos įsidarbinti arba gauti išmokas, kreiptis į teismus ir policijos įstaigas, nes gali nežinoti apie teikiamas paslaugas ir nesuprasti, kad yra nukentėjusiosios.

PAŽANGA IR KLIŪTYS I SRITYJE. MOTERŲ ŽMOGAUS TEISĖS

PAŽANGA

- Pripažįstama, kad vienodų teisių kreiptis į teismą užtikrinimas yra vienas esminių prioritetų.
- Kai kuriose valstybėse narėse pripažįstama, kad būtina spręsti daugialypės arba skirtingų diskriminacijos formų sąveikos problemą.
- Vis labiau pripažįstama, kad reikia padėti smurtą išgyvenusioms moterims, todėl kai kuriose valstybėse narėse patvirtinta pažangesnių priemonių ir pagalbos mechanizmų.

KLIŪTYS

- Moterys ir vyrai negali vienodai naudotis savo teisėmis.
- Moterims kyla institucinių, ekonominių ir kultūrinių kliūčių, kurios trukdo joms kreiptis į teismą.
- Tam tikrų grupių moterims naudotis vienodomis teisėmis kreiptis į teismą itin sunku.
- Smurtą išgyvenančioms moterims vis dar kyla nemažų kliūčių kreipiantis dėl teisių gynimo.
- Nėra parengta lyginamųjų duomenų ar rodiklių, kurie padėtų įvertinti valstybių narių pažangą šioje susirūpinimą keliančioje srityje.

Kokių veiksmų būtina imtis ES?

- Parengti rodiklius, kurie padėtų įvertinti valstybių narių pažangą moterų žmogaus teisių srityje.
- Stengtis pašalinti kliūtis, kylančias moterims, o ypač nukentėjusioms nuo smurto, kurios kreipiasi dėl teisių gynimo, kai pažeidžiamos jų teisės.
- Visoms moterims užtikrinti vienodas teises kreiptis į teismą, pašalinant ekonomines, kultūrinės ir (lytimi grindžiamas) institucines kliūtis, nes tai yra būtina moterų žmogaus teisių užtikrinimo sąlyga.
- Sukurti priemonių, kurios padėtų užtikrinti moterims ir vyrams vienodas sąlygas naudotis žmogaus teisėmis, kovoti su daugialype diskriminacija ir skirtingų diskriminacijos formų sąveika, spręsti konkrečias smurtą išgyvenusių moterų problemas.

Europos lyčių lygybės institutas (EIGE)

Europos lyčių lygybės institutas (EIGE) – tai ES žinių centras lyčių lygybės klausimais. EIGE remia politikų ir visų atitinkamų institucijų pastangas siekiant, kad moterų ir vyrų lygybė taptų realybe visiems europiečiams ir kitiems pasaulio gyventojams, teikdama jiems specialių žinių ir palyginamus bei patikimus duomenis apie lyčių lygybę Europoje.

Daugiau informacijos: <http://eige.europa.eu>

Europos lyčių lygybės instituto Išteklų ir dokumentacijos centras (RDC) – tai naujoviška praktinė priemonė, sukurta siekiant padėti rasti būtiniausių išteklių lyčių lygybei užtikrinti, sudaryti sąlygas keistis informacija apie lyčių lygybės politiką ir praktiką tuo besidomintiems asmenims ir institucijoms bei pasiūlyti internetinę erdvę diskusijoms ir debatams.

Daugiau informacijos: <http://eige.europa.eu/content/rdc>

Kontaktinė informacija:

Europos lyčių lygybės institutas
Gedimino pr. 16, LT-01103 Vilnius, LIETUVA
Tel. +370 52157444, Tel. +370 52157400

facebook.com/eige.europa.eu

twitter.com/eurogender

youtube.com/eurogender

<https://eurogender.eige.europa.eu>

ISBN 978-92-9493-282-2

doi:10.2839/126411

MH-04-15-022-LT-N